

Bios2

Thema in de kijker Bibliotheekinfrastructuur

Bios2 thema reeks

Oktober 2014

Het agentschap Sociaal-Cultureel Werk voor Jeugd en Volwassenen verzamelt via de rapporteringstool Bios2 al geruime tijd cijfermateriaal over de openbare bibliotheken. Het verzameld cijfermateriaal is voor iedereen raadpleegbaar op www.bibliotheekstatistieken.be. Deze website biedt bibliothecarissen en beleidsmakers tal van mogelijkheden om de bibliotheekwerking binnen hun gemeente en binnen het volledig Vlaamse landschap te evalueren.

De themanummers van Bios2 zijn een reeks publicaties waarin telkens één thema wordt uitgelicht op basis van de verzamelde gegevens in Bios2. Wanneer nieuwe gegevens beschikbaar zijn, zullen de reeds gepubliceerde themanummers geactualiseerd worden zodat trends en ontwikkelingen blijvend in kaart gebracht worden.

Ook volgende themanummers zijn beschikbaar:

- Bibliotheekcollecties
- Publieksbereik
- Activiteiten in de bibliotheek
- Bibliotheekpersoneel

Inleiding

Net als een bibliotheek meer is dan boeken is ze ook meer dan een gebouw. Toch starten heel wat bibliotheekervaringen in de meeste gevallen nog steeds met het fysiek betreden van een bibliotheek. Het gebouw en de inrichting ervan krijgen dan ook bijzondere aandacht om het bibliotheekbezoek voor bezoekers aangenaam te maken. Elk jaar zien we in veel gemeenten openingen van een nieuwe of volledig gerenoveerde bibliotheek. Openingen die vaak gepaard gaan met heel wat aandacht van (lokale) pers en publiek.

In dit themanummer gaan we de “bibliotheekinfrastructuur” eens naderbij bekijken. Aan de hand van de Bios-gegevens onderzochten we de evoluties in de oppervlakte, het aantal en het type bedieningspunten en de uitgaven met betrekking tot infrastructuur van 2006 tot en met 2013. Een aantal aspecten van de bibliotheekinrichting worden naderbij bekeken en we besluiten met een aantal interessante websites.

1. Bibliotheken oppervlakte

Goed om weten

Totale oppervlakte hoofdbibliotheken: 343 454 m²

Totale oppervlakte bedieningspunten: 74 160 m²

Totale oppervlakte: 417 614 m²

Eind 2013 was er dus meer dan 41 hectare bibliotheekoppervlakte (Vlaamse en Brusselse Gewest). Een gemiddelde bibliotheek in het Vlaamse Gewest heeft een oppervlakte van 1 359,41 m², terwijl de mediaan op 987 m² ligt. In het Brusselse Gewest is dat gemiddeld 1 072,56 m², met een mediaan van 550 m².

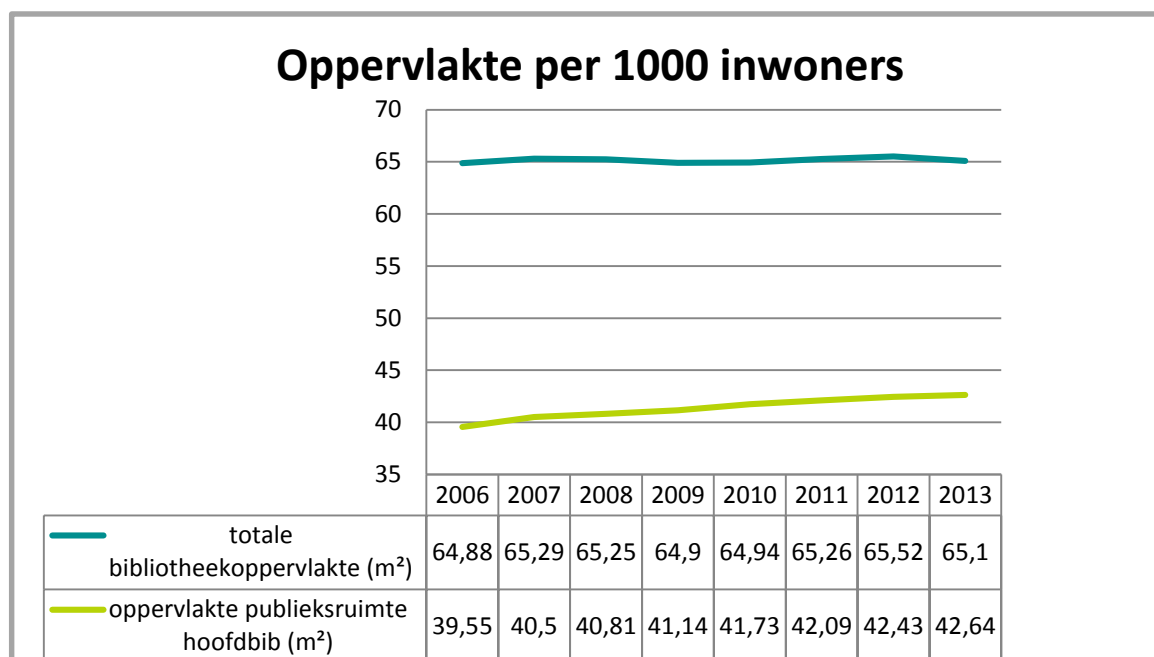
De hoofdbibliotheken kennen we in detail. Het grootste deel van de bibliotheekoppervlakte is publieksruimte, maar ook de personeelsruimte neemt een belangrijk aandeel in. Het overige deel van de infrastructuur zijn gemeenschappelijke ruimtes die gedeeld worden met andere instellingen of diensten.

Goed om weten

Totale oppervlakte publieksruimte hoofdbibliotheken: 243 626 m²

Totale oppervlakte personeelsruimte hoofdbibliotheken: 64 903 m²

Grafiek 1.1. Oppervlakte per 1000 inwoners

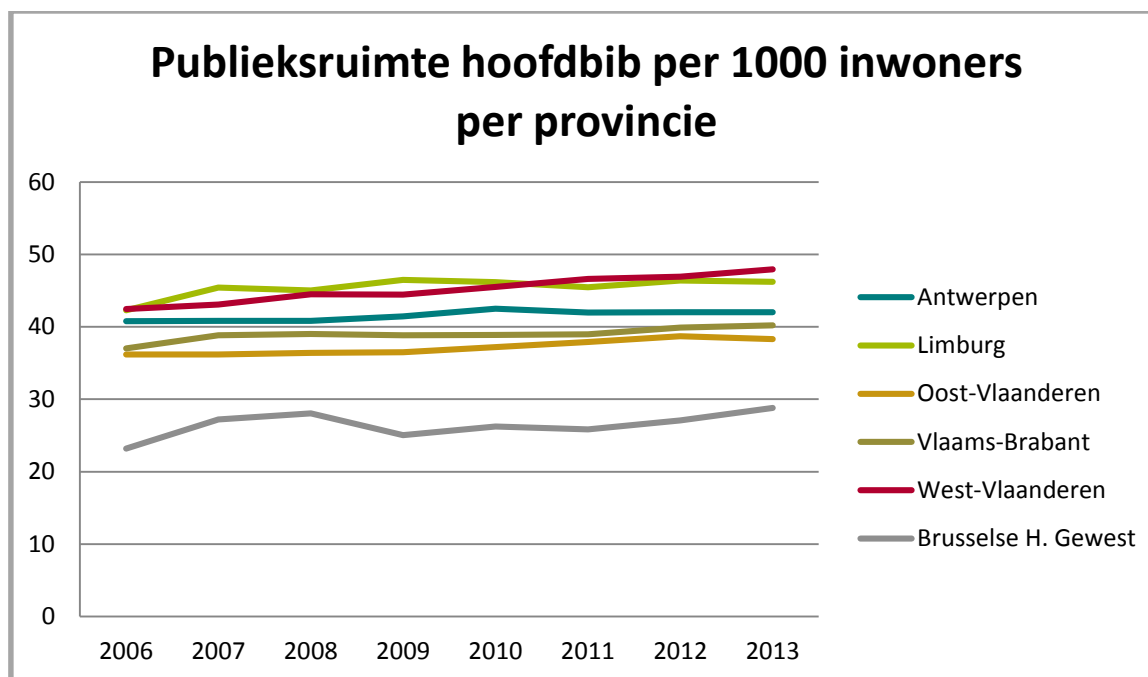

We vergelijken de totale bibliotheekoppervlakte, dus met de bedieningspunten en de personeelsruimte inbegrepen en zetten dit af ten opzichte van de inwoners van de betreffende gemeenten (donkergroene lijn). De totale bibliotheekoppervlakte per 1 000 inwoners is eerder een stabiel gegeven: van 64,88 m² in 2006 tot 65,10 m² in 2013, ondanks de felle vermindering van het aantal bedieningspunten in Vlaanderen en Brussel (zie verder).

Als we de publieksruimte van alle hoofdbibliotheken vergelijken en dit afzetten ten opzichte van de inwoners van de betreffende gemeenten (lichtgroene lijn) zie je een stijgende lijn. De gemiddelde oppervlakte van de publieksruimte van de hoofdbibliotheek per 1000 inwoners evolueerde van 39,55 m² in 2006 naar 42,64m² in 2013. Dat deze evolutie zich jaar na jaar doorzet en het aantal bedieningspunten afneemt, maakt ze des te opvallender.

Het is dus voornamelijk aan de grotere oppervlakte van de hoofdbibliotheken te wijten dat de totale bibliotheekoppervlakte in Vlaanderen vrij constant blijft.

Grafiek 1.2. Per provincie

We zien ook verschillen per provincie. Gemiddeld gezien is de bibliotheekoppervlakte het grootst in de provincies Limburg en West-Vlaanderen, het kleinst in Oost-Vlaanderen en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest.

Globaal gesproken is er in elke provincie een stijging tussen de jaren 2006 en 2013 merkbaar. In het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest daalt de gemiddelde oppervlakte sterk in 2009, maar dat was te wijten aan de tijdelijke verhuis van de Hoofdstedelijke Openbare Bibliotheek omwille van de renovatie van Muntpunt.

Bekijk hier de evolutie voor alle bibliotheken van uw provincie (link naar Bios-rapportering):

[Antwerpen](#) (rapport nr. 2488)

[Limburg](#) (rapport nr. 2489)

[Oost-Vlaanderen](#) (rapport nr. 2490)

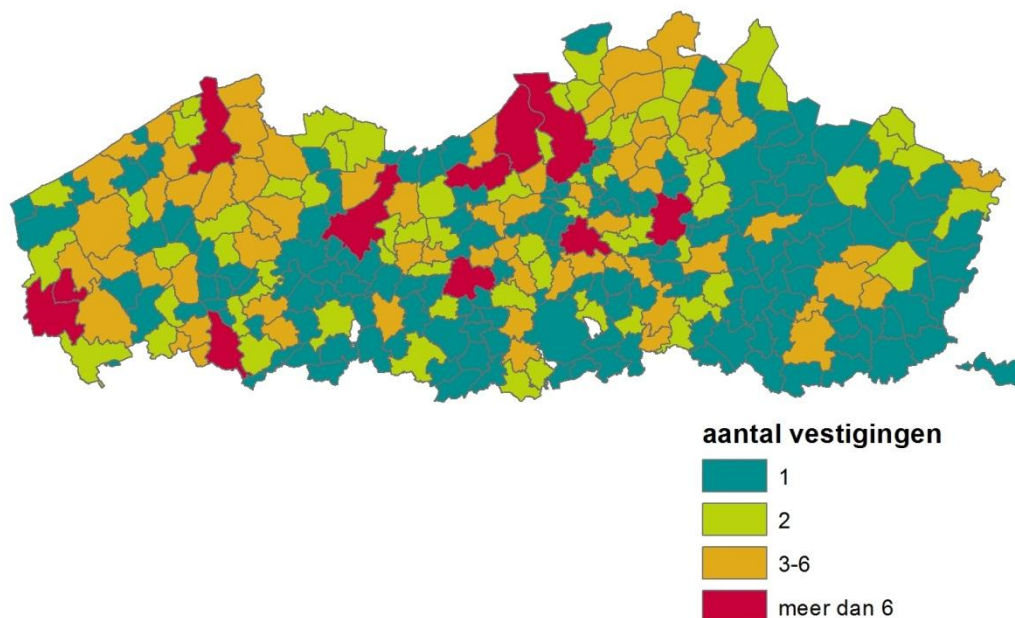
[Vlaams-Brabant](#) (rapport nr. 2491)

[West-Vlaanderen](#) (rapport nr. 2492)

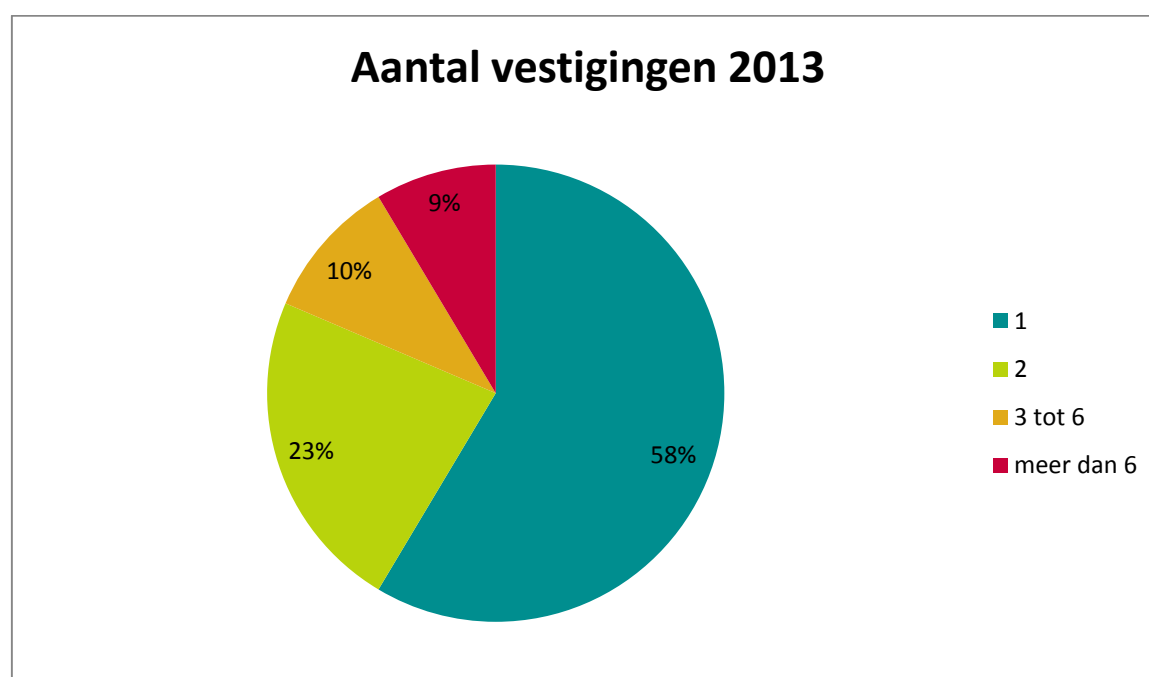
[Brussel Hoofdstedelijk Gewest](#) (rapport nr. 2493)

2. Vestigingen

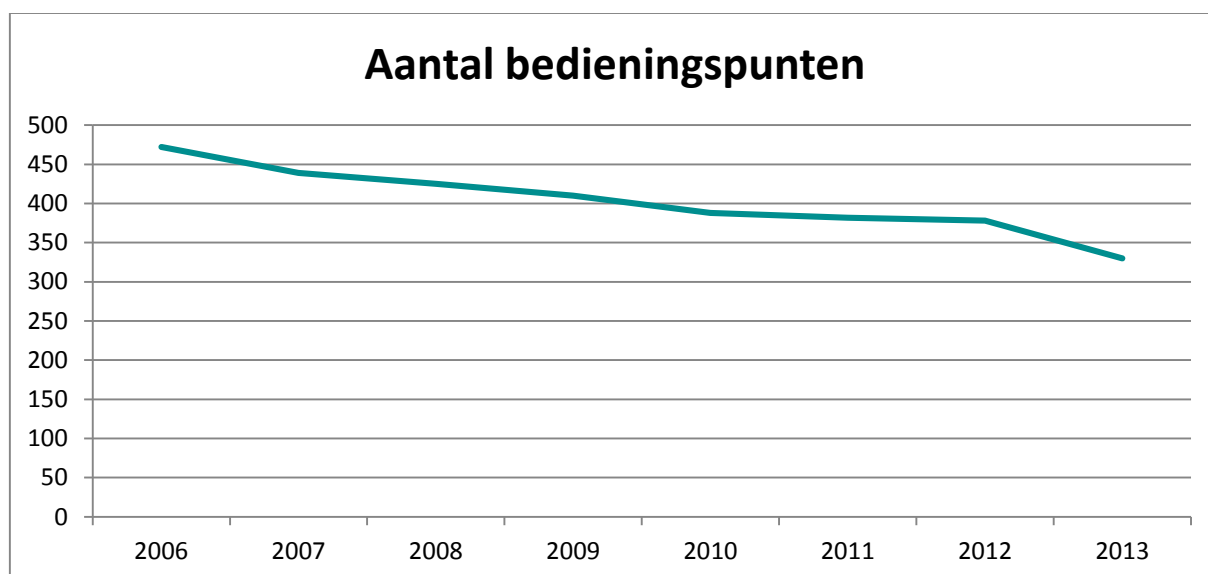
Heel wat gemeenten kiezen er voor om meerdere bedieningspunten in de gemeente in te richten. Die keuze wordt bepaald door lokale factoren zoals grootte van de gemeente, bevolkingsdichtheid of verspreiding van woonkernen.

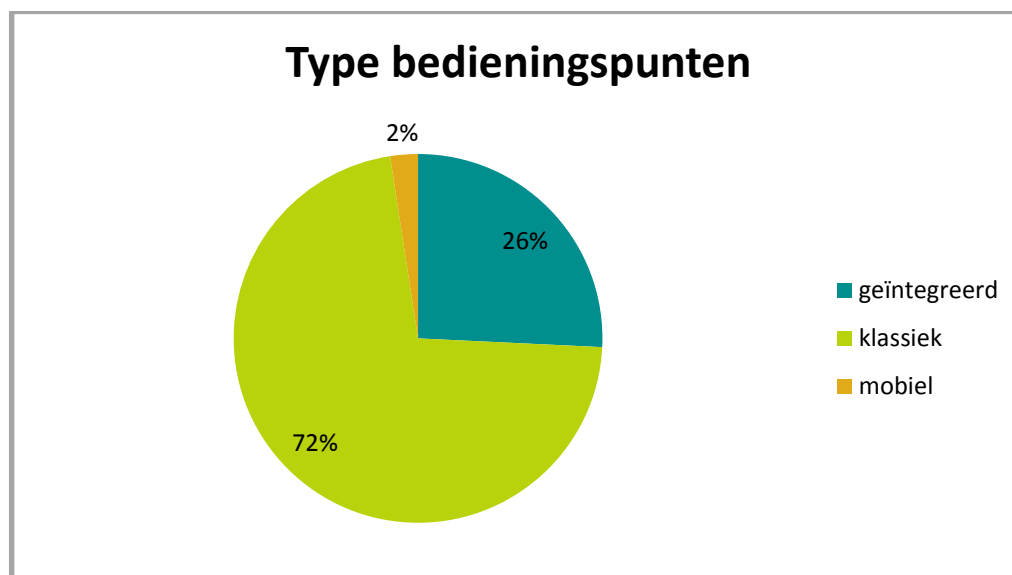
Op bovenstaande kaart wordt het aantal bibliotheekvestigingen per gemeente weergegeven. In de grafiek hieronder is duidelijk dat een kleine 60% van de gemeenten kiest voor één centrale hoofdbibliotheek, terwijl een kwart van de gemeenten één hoofdbibliotheek en één bedieningspunt. Minder dan één op vijf gemeenten heeft er drie of meer.

3. Bedieningspunten

Het aantal bedieningspunten neemt jaar na jaar af. In 2006 waren er naast de hoofdbibliotheken nog 472 bedieningspunten. De volgende jaren zakten dit aantal verder weg tot 378 bedieningspunten in 2012. In 2013 kwam er een nog grote terugval, want bijna 50 bedieningspunten sloten de deuren. In 2013 waren er in Vlaanderen en Brussel nog 330 bedieningspunten. Een daling dus van een kleine 140 bedieningspunten op acht jaar tijd.

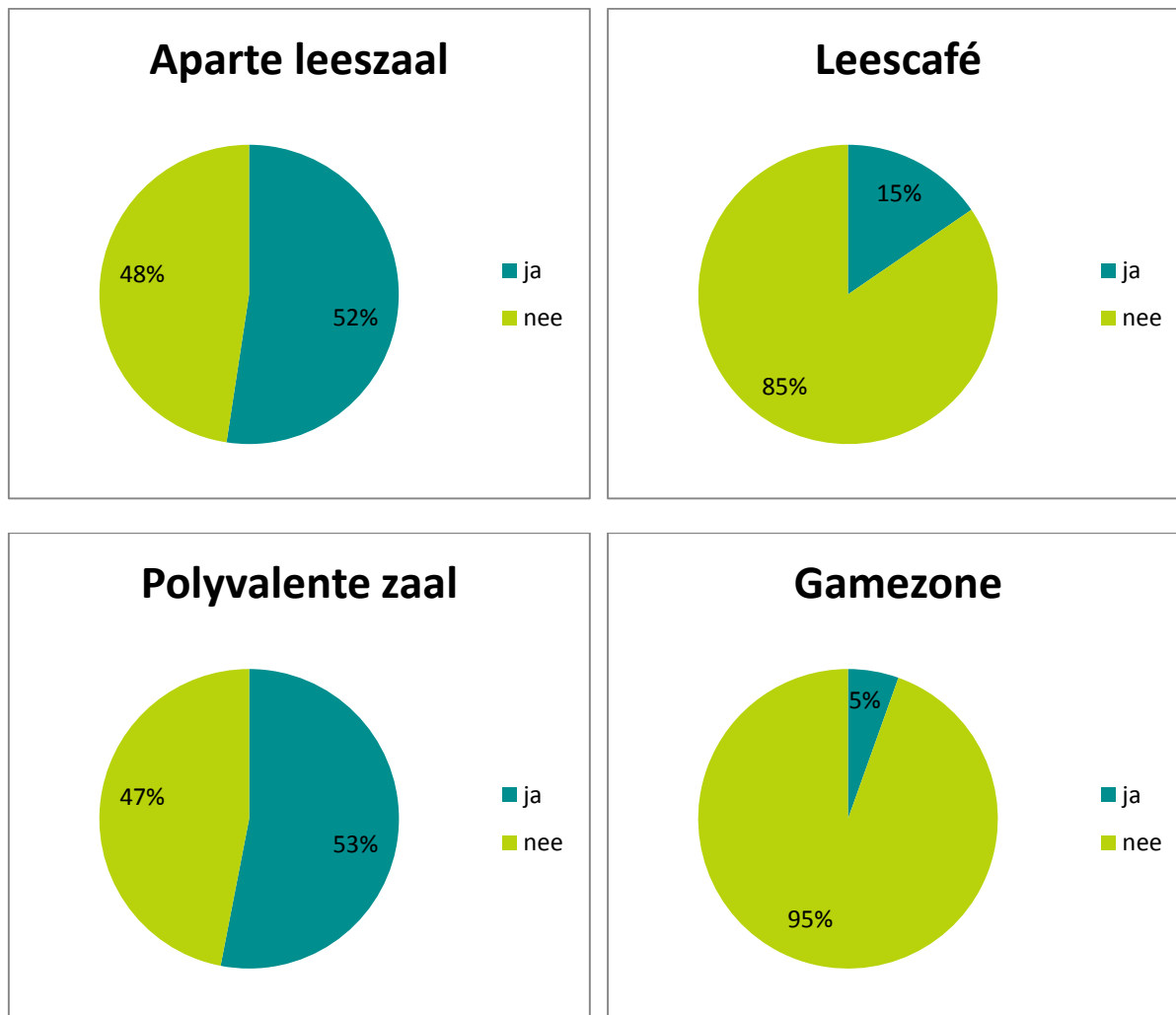

Het type bedieningspunten is een vrij stabiel gegeven. We vergelijken dit dus niet over de verschillende jaren heen, maar bekijken enkel de cijfers van 2013. Bijna drie kwart van alle bedieningspunten zijn de zogenaamd 'klassieke' bedieningspunten, de alleenstaande bibliotheekgebouwen. Iets meer dan een kwart van de bedieningspunten zijn geïntegreerd in een gebouw waar ook andere (gemeentelijke) diensten hun onderdak hebben. Vlaanderen telt ook 8 mobiele bedieningspunten.

4. Inrichting

Ruimtes in de bib

Binnen de muren van de bibliotheek bevinden zich vaak nog een aantal (afgescheiden) ruimtes waar men gebruik van maakt om verschillende doelstellingen te kunnen invullen. Zo stelt meer dan de helft van alle bibliotheken een aparte leeszaal ter beschikking voor bezoekers die deze locatie kunnen gebruiken als studie- of werkruimte. 15% van alle bibliotheken hebben daarnaast ook een leescafé, waar gebruikers iets kunnen drinken terwijl ze de collectie raadplegen.

In meer dan de helft van de gevallen heeft de bibliotheek een polyvalente zaal die ze zelf gebruikt voor onder meer de organisatie van activiteiten en het inrichten van tentoonstellingen of als vergaderruimte. Een groeiend fenomeen is de inrichting van een gamezone in de bibliotheek. Games worden steeds belangrijker als collectieonderdeel en dat vertaalt zich bij een aantal bibliotheken in een ruimte waar bezoekers de games uit de collectie kunnen spelen en uittesten. Op dit moment zijn er nog maar 17 bibliotheken die zo'n ruimte hebben, maar het neemt wel jaar na jaar toe.

Zelfuitleenbalies

Aantal bibliotheken met zelfuitleenbalies					
	Antwerpen	Limburg	Oost-Vlaanderen	Vlaams-Brabant	West-Vlaanderen
Aantal bibliotheken	69	41/42 ¹	64	59	59
2006	3	2	2	2	4
2007	4	3	3	1	5
2008	5	4	4	1	9
2009	8	7	5	4	14
2010	13	15	9	8	21
2011	14	20	17	13	26
2012	21	28	20	17	29
2013	23	29	23	21	32

In een tijd van groeiende digitalisering en toenemende technologie kunnen bibliotheekgebruikers meer en meer zelf acties ondernemen zonder tussenkomst van bibliotheekpersoneel. We gaan hier verder in op één voorbeeld: zelfuitleenbalies. Een zelfuitleenbalie is een toestel dat de mogelijkheid biedt om binnen de openingsuren van de bibliotheek materialen uit te lenen en terug in te leveren. Sinds 2006 is er een grote stijging van het aantal zelfuitleenbalies. In de provincies Limburg en West-Vlaanderen zijn de bibliotheken procentueel het meest uitgerust met zelfuitleenbalies. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest beschikken de bibliotheken van Sint-Jans-Molenbeek (sinds 2009), Schaarbeek (sinds 2013) en Muntpunt (gestart in 2013) over zelfuitleenbalies.

¹ Sinds 2011 telt de provincie Limburg 42 bibliotheken dankzij de toetreding van de bibliotheek Halen.

5. Uitgaven voor infrastructuur

Goed om weten

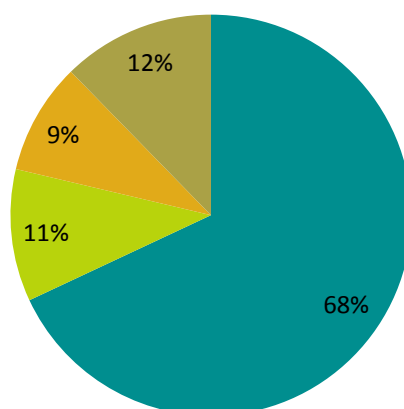
Uitgaven infrastructuur werking: € 8 184 388,56

Uitgaven infrastructuur uitrusting: € 3 043 219,45

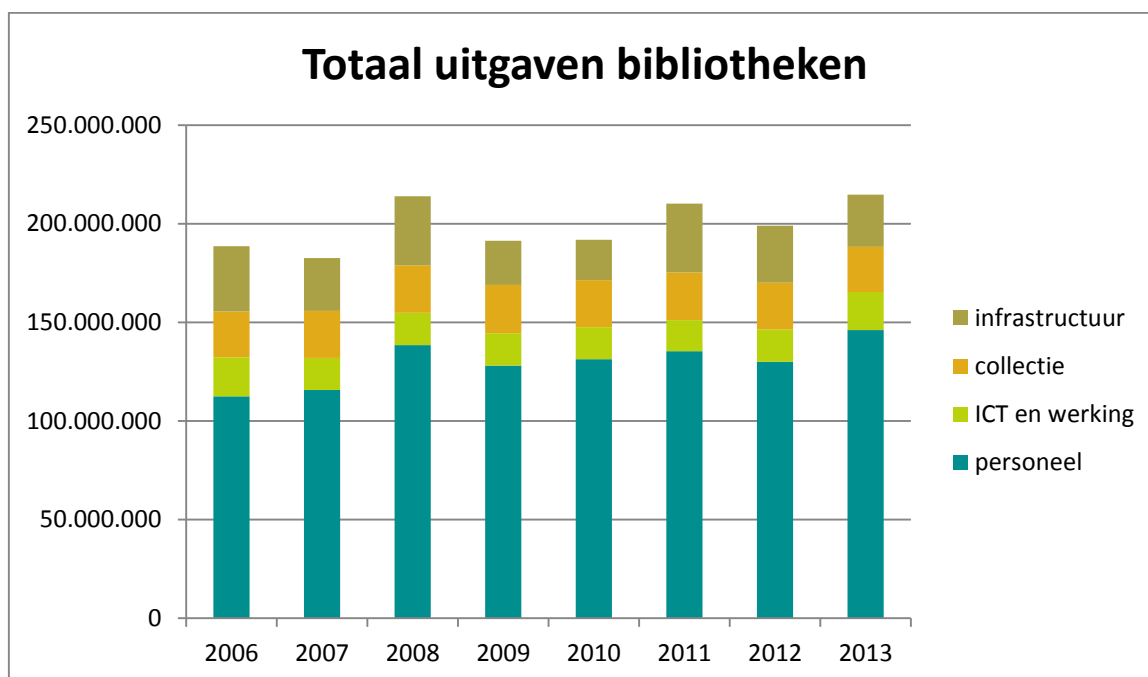
Uitgaven infrastructuur gebouwen: € 15 200 484,73

Uitgaven bibliotheken 2013

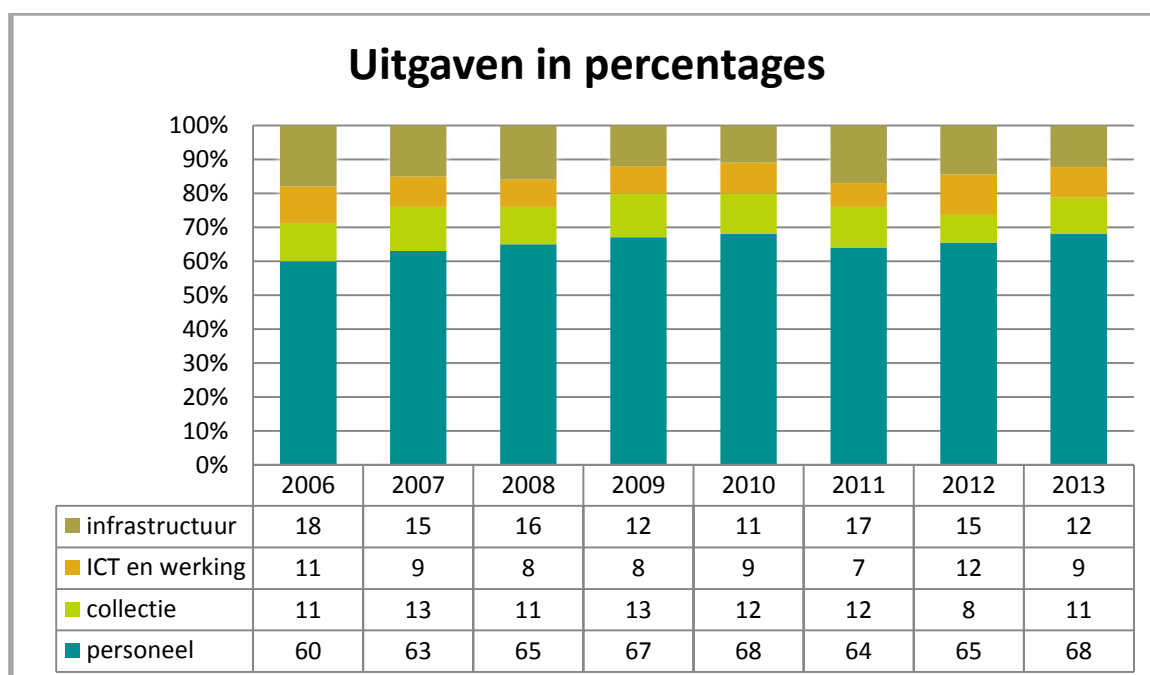
■ personeel ■ collectie ■ ICT en werking ■ infrastructuur

Onder de infrastructuurkosten vallen de werkingsuitgaven voor het gebouw, zoals het verbruik van water, elektriciteit en verwarming, de uitgaven voor aankoop of huur van roerende goederen (bureaumateriaal, bibliotheekkasten en -rekken, fotokopieerapparaten,...) en uitgaven die betrekking hebben op het gebouw zelf (nieuwbouw of renovatie). Dit kan gaan om volledige nieuwbouwprojecten, maar ook om schilderwerken of het leggen van een nieuwe vloerbekleding. Als we alle uitgaven voor de bibliotheken bekijken zien we dat de infrastructuurkosten zowat 12% van het uitgavenpakket uitmaken.

In 2013 werd er aan infrastructuur een totaalbedrag besteed van 26 428 092,74 euro. Dit is 12% van de totale uitgaven. Gezien het feit dat de uitgaven voor nieuwbouwprojecten zo hoog liggen kunnen de uitgaven voor infrastructuur jaar per jaar fel afwijken. Het aandeel infrastructuuruitgaven in 2011 en 2012 was bijvoorbeeld respectievelijk 17 en 15%.

Links

Hieronder vindt u een aantal verwijzingen naar websites met good practices en informatie m.b.t. de bouw en inrichting van openbare bibliotheken.

- <http://www.librarybuildings.info/>

NAPLE (National Authorities on Public Libraries in Europe) biedt op deze website een Europese database aan met de vernieuwende bibliotheekgebouwen in Europa.

- [IFLA Section on Library Buildings & Equipment](#)

Op deze IFLA-sectie vind je allerlei publicaties m.b.t. de inrichting en bouw van alle types bibliotheken wereldwijd.

- [Libris Design planning documentation](#)

Deze website verzamelt nuttige documenten en handleidingen voor de inrichting van bibliotheekgebouwen.

- [World Buildings Directory Online database](#)

World Buildings Directory is een online-database met informatie over bouw en inrichting van uiteenlopende types gebouwen, waaronder openbare bibliotheken.

- <http://www.librarybuildings.ie/index.aspx>

Librarybuildings.ie biedt informatie over lokale bibliotheekgebouwen in Ierland. De website legt de focus op nieuwbouw en bibliotheken gehuisvest in beschermd gebouwen.

- <http://www.designinglibraries.org.uk/>

Designing Libraries is een informatiebron en forum voor geïnteresseerden in bibliotheekplanning en design.

- [Architecture & libraries: a database of Spanish Public Library Buildings](#)

Via de website 'Architecture and Libraries' kan je een virtuele tour maken door de Spaanse openbare bibliotheken.

Meer info bij dit document?

Agentschap Sociaal-Cultureel Werk – Afdeling VOLC
Arenbergstraat 9, 1000 Brussel

www.sociaalcultureel.be

Lynn Moerenhout – 02 553 41 18 – lynn.moerenhout@cism.vlaanderen.be

Maarten Vandekerckhove – 02 553 42 29 – maarten.vandekerckhove@cism.vlaanderen.be

Of bekijk onze rapporteringswebsite: www.bibliotheekstatistieken.be